

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Devarim

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

01

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10244

תרגום אשכנזי

ראה יד טו

דער קיינען טהייל אונד קיין ערבע בייא דיר בעקאסט, דער פֿרעמדע, דער וואַינע אונד דיא וויטווע, דיא אין דיינען טהאַרען וינד, זאַללען דינען פֿערצעהרען, אונד זיך זאַטטיגען: דאַמיט דער עוויגע דיין גאַטט זיך בייא זאַללער אַרבייט, דיא דוא פֿאַרהאַסט, זענען מאַגע :

כי אין ידו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכה יהוה אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה: טו א מקץ שבע שנים תעשה שמטה: ז וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר

טו (א) זאַללע זיבען יאָהר זאַללוט דוא אין ערלאַסיאָהר האַלטען: (ב) מיט דעם ערלאַסיאָהרע האַט עז פֿאַלגענדע בעוואַנדנים: וואו אין שולד הערר זיינעם

ישה

ישה

תרגום אונקלוס

רש"י

ויטול מעשר ראשון: והגר והיתום ויטלו מעשר שני שהוא של עני של שנה זו ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך שזקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים: ואכלו ושבעו. תן להם כדי שביעה מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן וכי ואתה הולך לירושלים במעשר של שנה ראשונה ושנייה שההית ומתודה בערתי הקדש מן הבית כמו שמפורש בכי תכל לעשר:

ארי ליתדליה חולק ואחסנא עמך וגירא ויתמא וארמלתא די בקרנך וייכלון וישבעון פדיל די יברבגד יי אלהה בכל יעובדי ידך די תעבד:

טו (א) מסוף שבע שנין תעבד שמטתא: (ב) ודין פתגם שמטתא די שמיט כל גבר מרי רישודי ירשי

טו (א) מקץ שבע שנים יוכל שבע שנים לכל מלוה ומלוה תלמוד לומר קרבה

שנת השבע ואם אתה אומר שבע שנים לכל מלוה ומלוה להלוות כל אחד ואחד היא קריבה הא למדת שבע שנים למנין השמיטה: (ב) ששט כל בעל משה ידו שמוט

באור

אין לו נחלה בקרב ישראל: ואכלו ושבעו, אכילה כדי שביעה:

טו (א) מקץ, בתחלת השנה כאשר פירשתי, והעד הקהל את העם, (וזה היה בחג הסוכות בתחלת השנה) (הראש"ע), ואין דבריו מכוונים, כי לא אמר מקץ השנה השביעי, כי אם מקץ שבע שנה, והשביעית הוא סוף שבע השנים, לא תחלתם: ויתכן שכל קץ הוא סוף כפשוטו של מקרא בכל מקום, אבל קנה יאמר על הראש ועל הסוף: ויקנה גביל מזרים ועד קנהו (ברחשי' מ"ז כ"א), מראש ועד סוף, וכן כל העם יקנה (שם י"ט ד'), וכן ת"א מקוף שבע שנין, ורז"ל אמרו ששמטת כספי' הכתוב מדבר ואין השביעית משמטת אלא בסופה: כי אף שכל השנה השביעית בלה תקרא שנת השמיטה, כי היא קץ שבע שנים, מ"מ מפני שלא אמר השנה השביעי' תעשה שמיטה, רמז כי בסוף השבע ישמטו הכספים: וכן הקהל אמרו רז"ל שיהי' בחג הסוכות של השנה השמינית, והוא המועד הסמוך לקץ השבע השנים מאחריו: שמיטה, כמו שמיטה והניחיה, וענינו הסרת ההשגחה והדקדוק: שמוט

#

ראה טו

יִשָּׁה בְּרַעְהוּ לֹא־יִגַּשׁ אֶת־רַעְהוּ
וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִמָּוָה
לַיהוָה: 1 אֶת־הַנְּכָרִי הַיָּגֵשׁ
וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ
תִּשְׁמַט יָדְךָ: 7 אַפְס כִּי לֹא
יִהְיֶה־בְּךָ אֲבִיוֹן כִּי־בָרַךְ יְבָרְכֶךָ
יהוה

תרגום אשכנזי עו

וַיִּנְעַם נְאֻמָּתָעַן גַּעֲבָאָרְגַט
הָאֵט זָאָלֵל עַר עַרְלֵאָסַעַן:
אֹנֵד וַיִּנְעַן נְאֻמָּתָעַן אֹנֵד
כְּרוּדַעַר נִיכְט צוֹר בַּעֲצָאֵהֲלוֹנֵג
אֲנֵהֲאָלְטַעַן זָאָ בְּאָלֵד דָּאָ
עַרְלֵאָסִיאָהַר דַּעַם עוּוִיגַעַן צוֹ
עַהֲרַעַן אֹוִיגַעַרְוִפַּעַן אֹוִט:
(ג) דַּעַן אֹוִיגַאָנְדַּעַר קָאָמִט
דוּא צוֹר בַּעֲצָאֵהֲלוֹנֵג אֲנֵהֲאָל־
טַעַן: וַוִּאָז דוּא־ אַבְעַר אָן
דִּינַעַם כְּרוּדַעַר צוֹ פֶּאָדַעַרן
הָאֹוִט, מוּזַט דוּא עַרְלֵאָסַעַן: (ד) עוֹ זָאָלְטַעַן צוּוִאָר קִינַעַן דִּיר־פֶּטִיגַעַן בִּיאָ דִּיר גַּעֲבָעַן:
דַּעַן

תרגום אונקלוס

יְרִשִׁי בְּחֻבְרִיהָ לֹא יִתְבַּע מִן־חֻבְרִיהָ
וּמִן־אָחֻהָי אֲרִי־קָרָא שְׁמִטָּתָא קָרַם־
יִי: (ג) טוֹן כִּר עִמְטִין תִּתְבַּע וְדִי יְהִי
לְךָ עִם אָחֻיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ: (ד) לְחֹדֵר
אָרִי לֹא־יְהִי בְּךָ טַסְפִּינָא אָרִי
בְּרַכָּא וּבְרַכְבְּךָ

רש"י

שׂוֹט אֵת יְדוֹ שֶׁל כָּל צַעַל מִשָּׁה: (ג) אֵת
הַנְּכָרִי תְנוּשׂוֹ צוֹ מִכּוֹת עֵשָׂה, סְפָרִי: (ד) אִפְס
כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן וְלֹהֲלֵךְ הוּא אִו' כִּי לֹא יִחַדֵּל
אֲבִיוֹן אֲלֵא בְּזִמַּן שֶׁחָתַם עוֹשִׂים רְטוּבוֹ שֶׁל מִקּוֹס
אֲבִיוֹנִים בְּאֲחֵרִים וְלֹא בְכֶס וּכְשֶׁאֵין אֲתָם עוֹשִׂ'
רְטוּבוֹ שֶׁל מִקּוֹס, אֲבִיוֹנִים בְּכֶס: אֲבִיוֹן לֵד
מַעֲנִי וְלִשְׁן אֲבִיוֹן שֶׁהוּא

באור

(ב) שְׂמוֹט, מִקּוֹר בְּמִקּוֹס טוֹוִי: בַּעַל מִשָּׁה, בְּמַשְׁקַל מִטָּה, וְהוּא שֶׁס לְפִי דַעֲתִי וְלַדַּעַת
רַבִּים הוּא פִּיעַל, וְנַעַל כְּמוֹ וְהַחֲכִמָּה תַחִיָּה אֵת בַּעֲלִיהָ, וּכְפַס בַּעֲלִיוֹ יִקַּח, וְהַטַּעַם מִי שֶׁהִדְבַּר
בְּרַשׁוּתוֹ (הַרְאֵב"ע), וַיִּתְכַּן שֶׁהוּא מִלִּשְׁנָן נִשְׁתַּה גְבוּרָתָם (יִרְמִי' כ"א ל'), שֶׁנִּצְתְּקָה וּכְפַסְקָה,
וְכֵן אָמְרוּ רַז"ל לְמַה נִּקְרָא גִיד הַכֶּסֶה שֶׁנִּשְׁמַט מִמֶּנּוּ וְעַלֵּה, וַיְהִי מִשָּׁה יְדוֹ, הַמַּעֲתֵק דָּבָר
שֶׁהוּא בְּרַשׁוּתוֹ לְרַשׁוּת אֲחֵר, וְסוֹסֵק אֵת רַשׁוּתוֹ מִמֶּנּוּ, וְעַדִּין יְדוֹ שְׁלוּחָה לְתַבּוּעַ הַתַּשְׁלִּימִין,
וְהוּא הַמְלוּוָה, וְהַלוּוָה נִקְרָא טוֹשָׁה, וַיִּקְרָא אֵף הַמְלוּוָה טוֹשָׁה בְּרַעְהוּ: כְּמוֹ כְּטוֹשָׁה כֹּאשֶׁר טוֹשָׁה
צוֹ (יִשְׁעִי' כ"ד ב'), לְפִי שֶׁאֵס לֹא הִקְטוּ הַבַּעֲלִים לְאַחַר כְּלוּם אֲלֵא כְּתוּבוֹ לוֹ הַחֲסָן לְשִׁמְרָה כְּמוֹ
בְּפַקְדוֹן, אִו שֶׁלֹּא הִקְטוּ לוֹ אֲלֵא כּוֹרֵךְ אִו תּוֹעֵלַת הַחֲסָן וְלֹא הַחֲסָן עַצְמוֹ, כְּמוֹ בְּשֶׁאֲלָהָ, אִו
בְּשִׁכְרוּת, לֹא יִתְכַן לוֹמַר שֶׁיִּשְׁמַטוּ הַבַּעֲלִים מִמֶּנּוּ, שֶׁהִרִי הַדְּבַר עֲנָמוֹ קִיִּים וְאִינֶם טוֹגִישִׁים עַל
אֲחִיהֶם שֶׁלֹּא יִבְקָשׁוּ מִמֶּנּוּ כ"א הַדְּבַר שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ, וְכֵן לֹא כֹאמְרָה בְּפִרְשַׁת שְׂמִטָּה כ"א עַל
הַלְלוּאָהּ, שֶׁנִּתְּנָה לְהוֹבֵאָהּ, וְלְפִי שֶׁרַשְׁאִי לְהוֹבִיֵּא הַדְּבַר בַּעֲנָמוֹ, וְעַתָּה אֵין לוֹ מַה שִׁיחֲזִיר,
אָמַר הַכְּתוּב שֶׁלֹּא יִגַּשׁ הַצַּעַל אֵת רַעְהוּ: קָרָא, הַקּוֹרָא: (ג) אֵת הַנְּכָרִי חָגַשׁ, רַשׁוּת
(הַרְאֵב"ע), וְכֵן דַּעַת הַרְמַב"ן בְּס' הַמְנוּחֹת, שֶׁמָּה שֶׁאָמְרוּ בְּסְפָרִי צוֹ מִכּוֹת עֵשָׂה, הַכּוֹנֵחַ עַל
הַלֵּא תַעֲשֶׂה הַבַּא מִכְּלָלָה, לְהַזְהִיר עַל הַחֲמִלָה בְּיִשְׂרָאֵל בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְכֵן הַעֲנִין מִמֶּנּוּ
בַּעֲשֵׂה לְנְכָרִי תִשְׁקָד: וְהִנֵּה הַשְׂמִטָּה הַכֹּסֶפִים בְּשִׁנְיַעִית וְאֲסוּר הַרְבִּית, הֵם נִימוּסִים וּמִקּוֹס
מִדִּינִיִּים, לֹא יִסְיָבִים הַדָּק הַשְּׂכֵלִי, אֲבָל הֵם מִחֻיִּבִּים מִזֵּד רַטוֹן הַמַּחֲזִיק הַגּוֹזֵר עֲלֵיהֶם,
לְכֵן לֹא יִזְכֶּה בְהֵן הַנְּכָרִי: וְאֲשֶׁר, אֲבָל אֲשֶׁר: (ד) אִפְס, הַטַּעַם דַּע כִּי זֶה שְׂוִיתִיךָ שֶׁלֹּא
תַּגּוֹשׁ אֵת אֲחִיךָ אֵין כּוֹרֵךְ אֵס הִיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אִו רֹבֵם שׁוֹמְעִים בְּקוֹל הָאֵס אִו לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן
שֶׁהוּא כְּרִיךְ לְהִוָּתֵךְ מִלוֹה צוֹ (הַרְאֵב"ע), וְעַל דַּעַת הַמַּתְרַגֵּם הַאֲשַׁכְּחִי מוֹסַב לְמַה שִׁיאָמַר
לְהֵלֵךְ כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן, וְלִשְׁן אִפְס (טוֹוִאֵהַר) בַּל"א, וְפַעַל יִהְיֶה מִתּוֹרַגֵּם בַּל"א בְּכִינֵן הַתְּכַאֲזִי
וְהַסְפֵּק

2-2 | אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ: (ד) לְחֹדֵר אָרִי לֹא־יְהִי בְּךָ טַסְפִּינָא אָרִי בְּרַכָּא וּבְרַכְבְּךָ
(אֵין בְּרַכָּא עִסִין טו)

תרגום אשכנזי

ראה מו

יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך נחלה לרשתה: ס רק
אם שמוע תשמע בקול יהוה
אלהיך לשמור לעשות את כל
המצוה הזאת אשר אנכי מצוה
היום: כי יהוה אלהיך ברכך
כאשר דבר לך והעבטת גוים
רבים ואתה לא תעבט ומשלת

דעו דער עוויגע ווירד דיק אין
דעם לאַנדע, דאָזער דיר אַלו
אין ערבגוט צום בעוויטצע
אוינגיכט, זעגנען: (ה) אַל-
ליין גור אַלדערן, ווען דו-
דער שטיממע דעו עוויגען
דיינעו גאַטטעו געהאַרזוט:
אונד אַללע דיזע געבאַטדע,
דיא איד דיר יעצט פֿאַרלעגע
זאַרגפֿאַלטיג בעאַבאַכטעזוט:
(ו) זאָ ווירד דער עוויגע דיין
גאַטט דיק זעגנען, ווי-
דיר פֿערהייסען האַט: דו-
ווירזט פֿילען פֿאַרלעקערן

בגוים

דוא

ליידען, אַבער ניכטו לעהנען,

תרגום אונקלוס

רש"י

בארעא דיי אלהיך יהי לך אחסנא
למידתה: (ה) לחזר אם קבלא תקבל
למימרא דיי אלהיך למטר למעכה
ית כל תפקידתא קדא דייאנא
מפקד לך יומא דין: (ו) ארי יי
אלהיך ברכך כמא די מליר לך
ותוויף לעמטין סגיאין ואת לא תוויף
ותשלוט בעמטין

שהוא תאב לכל דבר: (ה) רק אם שמוע
תשמע. אז לא יהי' בך אביון: שמוע תשמע.
שמוע קמעא משמיעין אותו הרבה: (ו) כאשר
דבר לך. והיכן דבר ברוך אתה בעיר:
והעבטת. כל לשון הלא' כשמופל על המלוה
נופל בלשון מפעיל כגון והלוית והעבטת ואם
היה אומר ועבטת הי' נופל על הלוה כמו
ולוית: והעבטת גוים. יכול שתהא לזה מזה
ומלוה לזה תלמוד לומר ואתה לא תעבוט:
ומשלת בגוים רבים. יכול גוים אחרים משלים
עליך

באור

והספק (עם זאללטי ניכט זיין), כי בלה"ק אין הבדל בין הבנין הגזר צהחלט (אינדיקאטיף) לבנין התנאי והספק (קאכיונקטיף או אפסאטיף): תהו מה שארז"ל כי לא יהי' בך אביון ולהלן הוא אומר כי לא יסדל אביון? כוונת המקשה שאם יהי' מואמר כי יהי' בך אביון גזר צהחלט, הנה יהי' סותר לנוה שאמר להלן, ותי' כאן בזמן שזשאל עושים רצונו של מקום וכו', השעור שאיט מואמר גזר, כי אם מבנין התנאי (עם זאללטי ניכט זיין), כפי הכוונה הראשונה אין ראוי שיהי' בך אביון, אבל כל זה אינו רק אם תשמע וגו', ואולם אם יארע שיהי' בך אביון (דהיינו אם לא יעשו ישראל רצונו של מקום), לא תאמץ וגו', זהו שעור והמשך הכתובים, והנה אביון שם משרש אבה, והונח על התאב ומתאוה לכל ואינו מוצא, אמרו בויקרא רבה אביון הוא רואה דבר ואינו אוכל, רואה דבר ואינו שותה, מעתה אם היו ישראל עושים רצונו של מקום והברכה מבויה, אפשר שיהי' בא"י עשירים ועניים, אבל ימצאו העניים די כרכס, ויסתפקו בו ולא יהיו אביונים: (ו) והעבטת, לשון הלאוה על הנושכין, המלוה הוא המעביט, והלוה העובט: (ז) לא האמץ את לבבך, כי המונע עצמו מלהיטיב לעמי ואביון

ראה טו

תרגום אשכנזי עז

בגוים רבים ובה לא ימשלו: ס
כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד
אֲחֵיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא
תֹאמֵץ אֶת־לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ
אֶת־יָדְךָ מֵאֲחֵיךָ הָאֶבְיוֹן: ח
פָּתַח תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהֵעַבְטָה
תְּעֵבִיטְנוּ דֵי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר־יִחְסַר
לוֹ: ט
הַשְׁמַר לָךְ פֶּן־יִהְיֶה דְבָר
עִם־לִבְּךָ בְּלִיעַר לֵאמֹר קָרְבָה

דוּא ווירוט איבער פֿילע
פֿאלקער דזעררשען, אונד
איבער דיק ווערדען זיא ניכט
דזעררשען: (ז) וואן אבער
אין דעם לאַנדע, דאז דער
עוויגע דיין גאטט דיר אויף
גיבט, אין אירגענד איינער
שטאדט, איינער פֿאן דייען
ברידערן דירפֿטיג זיין ווירד:
זא פֿערהארטע דיין דזערן
ניכט, אונד פֿערשלייסע
דיינע האַנד ניכט, געגען
דייען דירפֿטיגען ברודער:
(ח) טהוע איהם דייע האַנד
אויף: אונד לייגע איהם, זא
פֿיל ער בעדארף, זא ווייט
זיין מאַנגעל רייכט: (ט) היטע
דיך, דאס ניכט דער נידער

שנת

טראַכטיגע געדאַנקע אין דייעם הערצען אויפֿשטייגע, דאז

תרגום אונקלוס

ר ש י

בעטמין סגיאין ובה לא ישלטון:
(ו) ארייהי בה מסבנא מחר מאחד
בתרא מקרוה בארעה דיי אלהה
יחב לה לא תתקיף ית לבך
ולא תקפוז ית ידה מאהוה מסבנא:
(ח) אריטפתח תפתח ותידך ליה
ואזפא תזפניה כמסת חסרוניה
דיחסר ליה: (ט) אסטמר לה דקמא
יהא פתגמא עם לבך ברשע למימר
קרבת שתא

עליך תלמוד לומר ובה לא ישלטו: (ז) כי
יהי בך אביון. התאב תאב קודם: מאחד
אחד. אחד מאבך קודם לאחד מאמך:
שעריך. עכיו עירך קודמים לעכיי עיר אחרת:
לא תאמץ. יש לך אדם שמנטער אס יתן אס
לא יתן לכך כאמר לא תאמץ יש לך אדם שפוטט
את ידו וקופנה לכך כאמר לא תקפוז: מאחד
האביון. אס לא תתן לו סופך להיות אחיו של
אביון: (ח) פתח תפתח. אפילו כמה
פעמים: כי פתח תפתח. הרי כי משמש
בלשון אלא: והעבט תעביטנו. אס לא רצה
במתנה תן לו בהלוואה: די מחסורו ואי אתה
מזווה להעשירו: אשר יחסר לו. אפילו כוס
לרכוב עליו ועבד לרוך לכניו: לו. זו אשה
וכן

באור

ואביון הוא כריך לאמן לבנו לפי שהרחמנות היא טבעית לאדם: הקפץ, תסגור וכן קפנה
פיה, יקפנו מלכיס פיהם, והוא פעל קל. (הראב"ע): (ת) את ירך לו, לאשר אין לו
כלום: העביטנו, תתן לו תשלך על עכוטו, והנה תעביטנו תקח עכוטו: די מחסרו,
ואי אתה מזווה להעשירו, והכלל שגם בכדון הנדקה והספור לאביונים תשמור חוק וכדור:
(ט) בליעל, תואר לדבר: וקרא עליך, השם יודע הכל אף אס לא יקרא, לא שהכתוב

שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת־הַשְּׁמֹנֶה־עָרֵב
 וְרַעַה עֵינֶיךָ בְּאָחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא
 תִּתֵּן לוֹ וּקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה
 וְהָיָה בְּךָ חֶמְסָא: יִנְתֹּן תִּתֵּן לוֹ
 וְלֹא־יִרַע לְבַבְךָ בְּתִתֵּן לוֹ כִּי
 בְּגִלְלֵי הַדְּבָר הַזֶּה יִבְרַךְ יְהוָה
 אֶלְהֵיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל־
 מַשְׁלַח יָדֶךָ: יֵאָכֵל לֹא־יִחְדַּל
 אֲבִיוֹן מִקָּרֵב הָאָרֶץ עַל־כֵּן
 אֲנִי מִצִּוְיָךָ לֵאמֹר פָּתַח תִּפְתָּח
 אֶת־יָדְךָ לְאָחִיךָ לְעֵנִיךָ וְלֹא־יִבֶנֶה
 בְּאֶרְצְךָ: ס יֵב כִּי־יִמָּכֵר לְךָ

דאז ויכענטע יאהר , נעמליך
 דאז ערלאסיאהר זייא נאהע :
 דאס דוא דיערהאלב געגען
 דיינען דירפטיגען ברודער זא
 איבעלגעווינט ווירדעזט , איהם
 ניכטו צו געבען : ווען ער
 איבער דיק צום עוויגען ריפע ,
 זא ווירדע עז דיר צור זינדע
 גערעכנעט ווערדן : (י) געבען
 זאללוט דוא איהם אונד דיק
 עז ניכט פערדריסען לאסען ,
 דאס דוא איהם גיכוט : דען
 דאפיר ווירד דער עוויגע דיין
 גאטט דיק אין אללער דיינער
 ארבייט אונד אין דיינעם גע-
 ווערבע זעגען : (יא) דען עז
 ווירד אין דעם לאנדע דאך
 ניכט אן דירפטיגען מאנגעלן :
 דארום געביטע איד דיר ,
 געגען דען ארמען אונד דירפ-
 טיגען ברודער אין דיינעם

לאנדע דיינע האנד אויפצוטהון : (יב) ווען

אחיק
 דיין

ר ש"י

תרגום אונקלוס

שְׁמַתָּא שְׁבִיעַתָּא שְׁמַתָּא דְּשִׁמְטָתָא
 וְתִכְאֵשׁ עֵינֶיךָ בְּאָחוּיךָ מִסְכֵּנָא וְלֹא תִתֵּן
 לֵיהּ וְיִקְרִי עֲלֶיךָ קָרָם יְיָ וְיִהְיֶי בְּךָ חֹזְקָא :
 (י) מִיתֵּן תִּתֵּן לֵיהּ וְלֹא יִכְאֵשׁ לְפָךָ
 בְּמִתְנַגְדָּא לֵיהּ אָרִי כְּדִיל פְּתִיגְמָא
 קִרְיִן יִבְרַכְיָא יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עֲזֻבְךָ
 וּבְכָל אוֹשְׁמֹת יָדְךָ : (יא) אָרִי לֹא־
 יִפְסֹק מִסְכֵּנָא מְגוֹז וְאֶרְעָא עַל כֵּן
 אֲנִיא מְפַקְדָּךָ לְטִיטֵר מְפַתַּח תִּפְתָּח
 יָת יָדְךָ לְאָחוּיךָ לְעֵנֶיךָ וְלִטְסִפְנֶיךָ
 בְּאֶרְעָךָ : (יב) אָרִי יִדְבֹּר לְךָ אָחוּיךָ

וכן הוא אומר לעשה לו עז כנגדו : (ט) וקר'
 עליך . יכול מזה תלמוד לומר ולא יקרא :
 והי' בך חטא . מכל מקום אפי' לא יקרא .
 א"כ למה נאמר וקרא עליך מזהר אכי ליפרע
 ע"י הקורא יותר ממי שאינו קורא : (י) נתון
 תתן לו . אפילו מזה פעמים : לו . גיט
 וביניך : כי בגלל הדבר אפילו אמרת ליתן
 אתה טעל שכר האמירה עם שכר המעשה :
 (יא) על כן מפני כן : לאמר עשה לטובתך
 אכי משיאך : לאחיק לעניך . לאי זה תח
 לעני : לעניך . ביד אחד לשון עני אחד הוא
 אבל עניך (תהלים ע"ב) בשני יוד"ן שני
 עניים : (יב) כי ימכר לך . על ידי אחרים
 במכרוהו :

באור

דבר בהווה : (י) ולא ירע לבבך , לא תתן לו מחמת יראת העוכש לפי שאכזי מנך עליו ולבך
 רע , אבל כתיב תתן מתוך שמת לב : (יא) כי לא יחדל אביון , כי יודע כי יכוח דור שלא
 יבא

אֶחָיד הָעִבְרִי אִו הָעִבְרִיָּה
 וְעִבְדָּה שֵׁשׁ שָׁנִים וּבְשָׁנָה
 הַשְּׁבִיעִת רְחַלְחָנוּ חֲפָשִׁי
 מֵעִמּוֹד: יג וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי
 מֵעִמּוֹד רֵא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם:
 יד הָעֲנִיק תֵּעֲנִיק לוֹ מִצֶּאֱנָךְ
 וּמִגִּרְנָךְ וּמִיִּקְבֶּךְ אֲשֶׁר בִּרְכָךְ
 יְהוּה אֱלֹהֶיךָ תִּתֵּן לוֹ: טו וְזָכַרְתָּ
 כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 וַיִּפְדֶּךָ יְהוּה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן

אנכי

דיין ברודער עברי אדער
 איינע עבריה דיר פֿערקויפֿט
 ווירד, זאָ זאלל ער דיר זעכז
 יאהרע דינען: אים זיבענטען
 יאהרע אָבער זאללזט דוא
 איהן פֿרייא פֿאָן דיר לאַסען:
 (יג) אונד ווען דוא איהן לאָז
 גיבזט, זאָ לאַס איהן ניכט
 לעער פֿאָן דיר צירוען:
 (יד) גיב איהם איין געשענק
 מיט פֿאָן דינים קליינען פֿיהע:
 פֿאָן דייער טעננע אונד פֿאָן
 דייער קעלסער, נאָכדעם
 דער עוויגע דיין גאָטט דין
 געזענגעט האָט, זאללזט דוא
 איהן בעשענקען: (טו) דוא
 מוסט בעדענקען, דאָס דוא
 אויך איין קנעכט געוועזען
 ביזט אים לאַנדע מצרים, דער עוויגע דיין גאָטט אָבער האָט דין ערלאָזט: דאָרום
 געבע

ר ש י

תרגום אונקלוס

בְּרִישְׁרָאֵל אִו פְּתִישְׁרָאֵל וַיִּפְלַחֲנָךְ
 שֵׁית שְׁנַיִן וּבִשְׁמָא שְׁבִיעֵתָא תִּפְטָרְגִיָּה
 בְּרִחְזִרְיוֹן מַעְטָךְ: (י) וְאַרְיִ תִּפְטָרְגִיָּה
 בְּרִחְזִרְיוֹן מַעְטָךְ לֹא תִּפְטָרְגִיָּה רִיקוֹ:
 (יד) א פֿרשׂא תִּפְרֵשׁ לָהּ מַעְנָךְ וּמִאֲדָרְךָ
 וּמִטַּעֲצִרְתָּךְ דִּי בִּרְכָךְ יִי אֱלֹהֶיךָ תִּתֵּן
 לָהּ: (טו) וְתִרְפֵּר אַרְיִ עִבְדָּא הָוִיתָא
 בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וּפְרִקְךָ יִי אֱלֹהֶיךָ עַל־

אנא

בו

במכרוהו בית דין בגנבתו הכתוב מדבר והרי
 כבר נאמר כי תקנה עבד עברי ובמכרוהו בית
 דין הכתוב מדבר אלא מפני שני דברים
 שנתחדשו כאן אחד שכתוב או העבריה אף
 היא תכל נש ולא שמכרוהו בית דין שאין האש
 נמכרת בגנבתה שנאמר בגנבתו ולא בגנבתה
 אלא בקטנה שמכרה אביה ולמד כאן שאם
 ינאז שש שנים קודם שתביא סימנין תכל ועוד
 חדש כאן העניק תעניק: (יד) העניק תעניק
 לשון עדי בגובה ובמראי' העין דבר שיהא נכר
 שהטיבות לו ויש מפרשים לשון הטענה על
 נוארו: מנאך מנרנך ומיקנך. יכול אין לי
 אלא אלי בלבד תלמוד לומר אשר ברכך מכל
 מה שברכך בוראך ולמה נאמרו אלו מה אלו מיוחדים שהם בכלל ברכה אף כל שהוא בכלל
 ברכה ינאז פרדות ולמדו רבותינו במסכ' קדושין בגורה שזה כמה נותן לו מכל מין ומין:
 (טו) וזכרת כי עבד היית, והענקתי וסניתי לך מנזת מצרים וזאת היס אף אתה הענק

ושנה

באור

יהא רובו זכאי: (הראב"ע): לאחיד, כלל, לעניך ולאציונך פרט: (יב) אחיד העברי,
 בגניבתו, או העבריה שמכרה אביה בקטנותה לאמה, והגיע שש שנים לשמטה קודם הבאת
 סימנים: השלחנו חפשי, כמו שנויתי כבר, וכתב בסדר אלה המשפטים: (יג) ריקם,
 תואר פעל השלוח, והטעם בידיים ריקנות: (יד) העניק, מנזרת וענקים לנרגנותך,
 והטעם

אֲנֹכִי מִצִּיד אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
 הַיּוֹם: טו וְהָיָה כִּי־אָמַר אֵלַיךָ
 לֹא אֵצִיאת מֵעַמְּךָ כִּי אֶהְבֶּדְךָ
 וְאֶת־בֵּיתְךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךָ:
 י וְלִקְחָתְךָ אֶת־הַמִּרְצָע וְנִתְתָּה
 בְּאֲזְנוֹ וּבִדְלַת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד
 עוֹלָם וְאָף לְאִמְתְּךָ תַעֲשֶׂה
 כֵּן: יח לֹא־יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ בְּשִׁלְחֶךָ
 אוֹתוֹ חֲפָזִי מֵעַמְּךָ כִּי מִשְׁנֵה

געבע איך דיר יעצט דיזען
 געבאָטה: (טו) זאָללט ער
 אָבער צו דיר שפרעכען, איך
 ווילל ניכט פֿאָן דיר ציהען:
 אויז ליבע פֿיר דיר אונד דיין
 הויז, וויל עו איהם בייא דיר
 וואָהלגענאָנגען: (יז) זאָ נים
 איינע פֿפֿרימע, אונד דורך=
 באַדורע זיין אָהר אָן דער
 הויזטהירע, אונד ער זאָלל
 דיין בעשטאָנדדער קנעכט
 בלייבען (ראָז הייסט ביז צום
 אָללגעמינען פֿרייאַרהייט=
 יאָהרע): מיט דיינער מאַנד
 זאָללזט דוא עו אויך אַל זאָ
 האַלטען (אין אַנזעהונג דער

געשענקע): (יח) ווען דוא איהן פֿרייאַ אַכציהען לאַסעזט, זאָלל עו דיר ניכט פֿער-
 דריסליך זיין, ראָס ער דיר

תרגום אונקלוס

רש"י

אָנא מִפִּקְדֵי־לֶךְ ית פֿתְּנִיטָא הָרִין יוֹמָא
 רִין: (טו) וַיְחִי אַרְי יוֹמֵר לֶךְ לֹא אָפּוֹק
 מֵעַמְּךָ אַרְי רַחֲמִיךָ וְיִתְּאָנֵשׁ בֵּיתְךָ
 אַרְי טַב לִיָּה עִמָּךָ: (יז) וְתִסְבִּיִת מִרְצָעָא
 וְתִתֵּן בְּאֲזְנֵיהָ וּבְדַלְתָּא וַיְחִי לֶךְ עֶבֶד
 פֿלַח לְעֵלָם וְאָף לְאִמְתְּךָ תַעֲבֵד כֵּן:
 (יח) לֹא־יִקְשֶׁי בְּעֵינֶיךָ בְּמִפְטָרְךָ יִתִּיָּה
 כֵּר חֲזִרִין מֵעַמְּךָ אַרְי עַל חַד תִּרְיִן

ושנה לו': (יז) עבד עולם • יכול כמשמעו
 תלמוד לומר ושנתם איש אל אחותו ואיש אל
 משפחתו תשובו הא למדת שאין זה אלא עולמו
 של יובל: ואף לאמתך תעשה כן. העניק לה
 יכול אף לרעייה השוה הכתוב חותה תלמוד
 לומר אם אמר יאמר העבד עבד נרצע ואין
 אמה נרצעת: (יח) כי משנה שכר שכיר
 מחאן אמרו עבד עברי עובד בין ביום ובין
 בלילה חזו כפלים שבעבודת שכירי יום ומהו
 עבודתו בלילה רבו מוסר לו שפחה כנענית
 והולדות

כאגר

באור

והענין עשה לו תפארת, או יהי פירוש המלה כפי המקום בלא אח • (הראב"ע), ואנקלוס
 תרגמו לשון הפרעה, והמתרגם האשכנזי תרגמו לשון מתנה, והענין אחד הוא: ומגדלך,
 מתבואת גרנך, וכן מייקבך: (טו) כי עבד היית, והוסיף ברכוש גדול • (הראב"ע),
 וע"ד הפשט תחמול על העבד בזכרך כי גם אתה היית עבד כמוהו, כאשר בארנו בפסוק כי
 גרים הייתם וגו': (יז) עבד עולם, יכול כמשמעו ת"ל ושנתם איש אל אחותו ואיש אל
 משפחתו תשובו (ויקרא כ"ה י'), הא למדת שאין זה אלא עולמו של יובל (מכילתא), וכן הוא
 בתרגום אשכנזי: ואף לאמתך תעשה כן, דבק עם הענין תעניק (אם הוא רחוק במאמר),
 כמו שלם ישלם אם אין לו, ואם שלם אלה, גם הם רחוקים במאמר, ורבים כן) כי אין
 אשה נרצעת • (הראב"ע): (יח) כי משנה שכר שכיר, לא יקשה בעיניך, שתלחטו חפשי
 מעמך כמה שאתה נותן לו משנה וכפילות שכר שכיר בעבודת שש שנים שעבד אותך, שאתה
 מעניק לו מחאןך מגדלך ומייקבך מלכד שכירות של קטין שש שנים שקנית אותו, שהרי יברכך

שָׁכַר שְׁכִיר עֲבָדָה שֵׁשׁ שָׁנִים
 וּבִרְכָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר
 תַּעֲשֶׂה : פ ^{שביעי}
 וְכָל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלִיד
 בְּבִקְרָה וּבְצֹאֲנֶה הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבִכּוֹר
 שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגַּז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ :
 כ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ
 שָׁנָה בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-

דיא זעכו יאָהרע אום דען
 צווייאפֿאַכען לֵאָהֶן אַיִנען
 מיטהקנעכטוגעדניט האָבע :
 דען דאָפֿיר ווירד דער עוויגע
 דיך זעגנען, אין אַללעם, וואָו
 דוא טהוזט : (יט) אַללע
 מאַנגליכע ערוזטגעבורטה,
 דיא אונטער דיינעם גראָסען
 אונד קליינען פֿיה געבאָהרען
 ווירד, זאָללזט דוא דעם
 עוויגען דיינעם גאַטטע הייליג
 גען : מיט איינעם ערוזט
 געבאָהרנען אָזען זאָללזט
 דוא קיינע אַרבייט פֿערריכטען
 אונד איין ערוזטגעבאָהרנען
 שאַף ניכט בעשערדען :

יבחר
 (כ) פֿאַר דעם עוויגען דיינעם גאַטטע זאָללזט דוא ען יאָהר פֿיר יאָהר פֿערצעהרען,
 אן דעם אָרטע

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּאֵר אַגִּירָא פְּלַחַך שִׁית שְׁנִין
 וַיִּבְרַכְיָהּ יי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל דִּי תַעֲבֹד :
 (יט) כָּל בּוֹבְרָא דִי יִתְּלִיד בְּתוֹרְךָ
 וּבְעֵגָה דְּבִרְיוֹ תִקְדִּישׁ קֳדָם יי אֱלֹהֶיךָ
 לֹא תִפְלַח בְּבוֹבְרָא דְתוֹרְךָ וְלֹא תִגַּז
 בּוֹבְרָא דְעֵגָה : (כ) קֳדָם יי אֱלֹהֶיךָ
 תִּכְלִינִיהּ שְׁנָא בְּשָׁנָא בַּאֲתְרָא דִּי יִתְרַעִי

והולדות לאדון : (יט) כל הבכור תקדיש
 ובמקום אשר הוא אומר לא יקדיש שאמר אך
 בכור אשר יבוכר לה' וגומר הא כיצד אינו
 מקדישו לקרבן אחר וכאן למד שמוה לומר
 הרי אתה קדוש לבכורה דבר אחר אי אפשר
 לומר תקדיש שכבר נאמר לא יקדיש ואי אפשר
 לומר לא יקדיש שהרי פנר נאמר תקדיש הא
 ככל מקדישו אתה הקדש עליו וכותן להקדש
 כפי טיבת הנאה שבו : לא תעבוד בכבוד
 שורך ולא תגזו וגו' אף החלוק למדו רבותינו
 שאסור אלא שדבר הכתוב בהויה : (כ) לפני
 ה' אלהיך תאכלנו לכהן הוא אומר שכבר
 בעל מוס שנאמר ובשרם יהי לך וגו' : שנה בשנה
 מכלל שחין משהין אותו יותר על שנתו
 וכול יהא פסול משעברה שנתו כבר הוקש
 למעשר שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר
 דגנך תירושך וינהךך ובכורות בקרך ובאנך
 מה מעשר שני אינו נפסל משכ' לחברתה אף
 בכור אינו נפסל אלא שמוה תקן שנתו : שנה בשנה
 אם שטעו בסוף שנתו אוכלו אותו
 היום

באור

ה' בכל אשר תעשה . (הרש"ש) , וכן הוא בתרגום אשכנזי, והוא מסכים עם סדר הטעמים,
 שאלו ה' כי משנה שר שכי' מתשובת התנאי, ה' האתנה ראוי לבא בתיבת מעמד, כי
 שם סוף התנאי : וברכך, פועל עתיד ולא עבר, כי אין הפרש ביניהם רק מטעם המקום
 (הראב"ע) : (יט) תקדיש לה', כלומר נהוג בו דין קודש שלא תעבוד בו ולא תגזו, ומה
 שכתוב לא יקדיש איש אותו (במדבר כ"ז כ"ו), כבר פירשתי לא יקדיש איש אותו לקרבן אחר :
 (הרש"ש) : (כ) שנה בשנה, כל שנה שידמין לך תביאו אל המקום אשר יבחר ושם תאכלנו

יבחר יהוה אתה וביתך: לא וכי
 יהיה בו מום פסח או עזר כל
 מום רע לא תזבחנו ליהוה
 אלהיך: כב בשעריך תאכלנו
 הטמא והטהור יחדו בצבוי
 וכאיר: כג רק ארדמו לא
 תאבר עליה ארץ תשפכנו
 במים: פ
 מו ח שמור את חדש האביב

ועשית

דען דער עויגע ערוואהלען
 ווירד: הוא אונד דינע הויף
 לייט: (כא) ווען עו איינען
 לייכזפעהלער האט, איזט
 לאם אדער בלינד אדער האט
 זאנזט איינען באוען פעהל:
 זא זאללזט דוה עז ניכט
 דעם עוינען דינעם גאטטע
 אפפערן: (כב) זאנדערן אין
 דינען טהארען פערצעהרען:
 דער אונריינע מיט דעם ריינען
 צוזאממען, וויא אין רעה
 אונד הירש: (כג) יעדאך ויין
 בלוט דארפוט דוה ניכט
 עסען: זאנדערן מוסט עו
 אויף דוה ערדע גיסען,
 וויא וואסער:

מו (ח) נים דען אערענמאנאט אין אלט, דאס

תרגום אונקלוס

רש"י

וי את ואגש ביתך: (כא) ואריייתו
 ביה מוטא חזיר או עזר כל מום
 ביש לא תקסניה קדםי אלקה:
 (כב) בקרוך תכלניה טסאבא ודכיא
 פחדא בבשר טכיא ואילא: (כג) לחוד
 ית דמיה לא תיכול ער-ארעא
 תשרגיה כטיא:

מו (ח) שר יתירחא דאביבא
 ותעבר

היום ויום אחד משנה אחרת למד שנאכל לשני
 ימים ולילה אחד: (כא) מום כלכ: פסח
 ועזר פרט: כל מום רע חזר וכלל מה
 הפרט מפורט מום הנלוו ואינו חוזר אף כל
 מום שנלוו ואינו חוזר: (כב) רק את דמו לא
 תאכל: שלא תאמר הואיל וכולו היתר הנא
 מכלל חיסור הוא שהרי קדש וכשחט בחות
 בדין וכאכל יכיל יהא אף הדם מותר תלמוד
 לומר רק את דמו לא תאכל:

מו (א) שמור את חדש האביב. מקודם
 בואו שמור שיהא ראוי לאביב להקריב
 בו

באור

(כא) כל מום רע, מום אחר מהמומים הנזכרים: (כב) בשעריך האכלנו, יא הכהן
 יאכלנו חין למקדש, וי"א אחר שיש בו מום הוא לישראל, וזה רחוק בעיני (הראב"ע) ולא
 ידעתי מדוע הרחיק האמת, שהרי בכור בעל מום נאכל לזרים ע"י פדיון: וכן מה שאמר על
 הככור שיאכל במקדש, ועל הפסח שיאכל במקדש ולא חן משכו, הם דגרים שאין להם
 שער: הטמא והטהור יחדו, יאכלו:

מו (א) שמור את חדש האביב, קרא שם למדש הראשון בלה"ק, בעבור שזרוב השנים
 יהי בו האביב: כי שמות הקדשים ניסן סיון גם כאלו ענת אדר, הנזכרים במקרא,
 אינם לה"ק, ומכאן זו ואיתנים וכול: ורז"ל אמרו שמור את חדש האביב הסתכל קודם בואו
 שיהי ראוי לאביב, להקריב בו מנחת עומר, ואם לאו עבר השנה: וזכור הפסח ולא זכור
 יום